

NAŠ DALJNI BLIŽNJI SVET

Srečanje črnskih in afriških kultur

(Festac 77)

Aleš
Berger

Od 15. januarja do 12. februarja se je v nigerijskem glavnem mestu Lagosu odvijal svetovni festival črnške in afriške umetnosti in kulture, na katerem so sodelovali umetniki in znanstveni delavci iz 58 držav. Največ jih je prihajalo iz afriških držav, enakovredno pa so bile zastopane tudi črnške skupnosti z drugih celin, predvsem iz Združenih držav Amerike in Latinske Amerike, ter nekatera afriška osvobodilna gibanja. Skupno število sodelujočih so ocenili na približno dvajset tisoč.

Festival je bil druga tovrstna manifestacija v zgodovini črne rase — prvega so leta 1966 priredili v Senegal — in je bil najprej napovedan za leto 1970. Zaradi državljanske vojne so ga preložili za pet let, a ga takrat — po političnih spremembah v državi — vnovič prestavili. Za letos je kazalo, da bo prireditve potekala ob precej okrnjeni udeležbi, saj so Senegal in še nekate-

re frankofonske države sodelovanje odpovedale, potem ko so gostitelji na festival povabili arabske afriške države. A prišlo je do sporazuma, ki se razločno kaže že v nazivu prireditve, saj se v njem navidez pomirjata vsečrnska in vseafriška zasnova, in tako je mogoče zapisati, da je bil Festac 77 res množičen in obenem reprezentativen shod črnskih in afriških kultur, njihove kulturne dediščine, sočasne ustvarjalnosti in danes žive misli.

Osrednje cilje festivala so prireditelji opredelili takole: prireditve naj bi prebujala, pospeševala in širila kulturne vrednote črnsko afriške civilizacije; predstavila črnške in afriške kulture v njihovih najbolj izrazitih dosežkih iz preteklosti in iz sodobnega časa; osvetlila, kaj vse so ljudje črne rase prispevali v svetovno zakladnico misli in umetnosti; in, slednjič, omogočila boljše sporazumevanje med narodi in rasami. Pokrovitelj festivala je bil vodja nigerijske vojaške vlade general Obasanjo, častni predsednik pa senegalski predsednik Senghor, ki pa se prireditve ni udeleževal.

»ČRNO JE LÉPO«

Ta in podobne (»Bodi črn in ponosen«, »Moja domovina je Afrika«) neuradne festivalske krilatice, zapisane bodisi na transparentih bodisi na različnih spominskih predmetih, so dovolj nedvoumno pričale o razpoloženju, na katerega je bila uglašena prireditev in ki jo je izražalo tudi uradno festivalsko geslo: »Spoštovanje do naših prednikov, občudovanje naših sodobnikov in upanje za naše potomce«. Festival je namreč potekal v izrazitem znamenju samopotrjevanja ljudi črne rase, v imenu tiste enakovrednosti, ki ji jo zahodni svet še marsikdaj odreka, in hkrati z željo po samozavestnem spoznanju enakopravnosti med samimi pripadniki te rase. Seveda pa je bil ta rasni, »poltni« vidik lahko le okvir za različnost, mnogovrstnost vsega, kar se je dalo videti na festivalskih prizoriščih, pa tudi za križanje pogledov in boj mnenj na znanstvenih razpravah; prebujajoča se nacionalna ali pa državna zavest sta v mnogih primerih že močnejši od samega občutka rasne pripadnosti. Tako se je Festac 77 sicer lahko odvijal na skupnem imenovalcu zahtev (oziroma želja) po »duhovni dekolonizaciji«, »potrjevanju kulturne identitete«, »ohranjanju avtentičnosti« pripadnikov črne rase, a kajpak z neogibnim pogojem, da to samosvojest in pristnost prikaže skoz kar najbolj demokratsko raznolikost, možnost za dejavne poti zanaprej, ki se kažejo v procesu duhovnega osvobajanja, pa izbira v polemično zaostreni raznorodnosti mnenj.

Festival je — v grobem — razpadel na tri osrednje sklope: v prvem so se vrstile glasbene, folklorne in gledališke prireditve, projekcije filmov in recitali poezije, drugi je zaobjel mnogotere razstave s področja upodabljaljivih umetnosti, tretjega pa je v celoti zapolnilo znanstveno posvetovanje kot stičišče v sedanost, predvsem pa v prihodnost uperjene misli črnih intelektualcev. Najbolj obiskovane in brez dvoma tudi najbolj slikovite so bile tiste, ki jih je najteže posredovati v jeziku opisovanja: folklorne prireditve. Kljub temu da so v nekaterih primerih tudi nevede oči opažale, kako koreografski posegi s poudarjeno stilizacijo (uporabljeno zdaj v komercialne, zdaj v ideološke namene) prekrivajo pristnost in sproščenost, v znamenju katerih so se ti plesi nekdanj porodili, so bile folklorne prireditve načeloma poslastica za poznavalce, ki so v ubranosti kretenj, glasov in ritmov, v slikovitosti oblačil in mnogoterosti glasbil prepoznavali (nekdanje) globlje, različnim verovanjem zavezane pomene, radost očem in ušesom pa za tiste, ki so jih, manj podučeni, sprejemali zdaj kot izraz živega veselja do zvoka in gibanja in zdaj kot darilo temnim malikom in svetlim upanjem. Vsekakor je folklor — pa naj jo izvajalci razumevajo kot »nepopravljeno« predstavljanje ljudskih plesov ali kot stilizirano, na področje baleta segajoče predajanje sporočil — slej ko prej najbolj množična in priljubljena manifestacija ustvarjalne domišljije črnega človeka.

»MED KRISTUSI DRUGIH OBLIK IN DRUGEGA VEROVANJA«
(Apollinaire)

Festac 77 je ponudil v ogled številne razstave s področja upodabljaljivih umetnosti, etnografske prikaze in tematsko zaokrožene razstave. Nigerijska nacionalna razstava je bila razdeljena kar na šest področij, med katerimi je

bilo najbolj reprezentativno tisto, ki je prikazovalo dve tisočletji nigerijske umetnosti, saj so bili na njem zbrani primerki umetniških predmetov vseh sedmih civilizacij, kolikor jih je pustilo sledi na ozemlju današnje Nigerije. Seveda je nekaj najbolj odličnih zgledov manjkalo — shranjeni so v muzejih ali v zasebnih zbirkah zunaj afriške celine, med njimi tudi slonokoščena maska iz beninskega cesarstva, ki je bila emblem festivala —, a kljub temu se je lahko obiskovalec prepričal o izjemno visoki stopnji oblikovalne omike in izpovedne moči, ki so ju v svoje kipce vtisnili brezimni oblikovalci, seveda brez misli na to, da bojo predmeti kdaj učinkovali kot čisti estetski impulz, zunaj risa verskega kulta in neobremenjeni z znamenji vladarske moči. Razsežno razstavo so o zgodovinskih spomenikih svoje dežele in o tamkajšnjih šegah pripravili poznavalci iz Etiopije, izredno slikovit je bil tudi fotografski prikaz tehnologije afriškega stavbarstva, na katerem se je videlo različne tipe naselij, odvisne od vremenskih razmer, gradbenih materialov in namembnosti naselbine, a hkrati v večini primerov tudi presenetljivo lepe za oko — zaradi nenavadnosti razmerij in težko predstavljenih oblik.

Več kot zanimiva je bila razstava, ki je pod naslovom *Srečanja in vplivi* s fotografijami in diapozitivi prikazovala, kako so v zgodnjih letih našega stoletja odkrite ali vsaj na novo ovrednotene črnske skulpture — najprej v Nemčiji, nato na Francoskem — vplivale na takratno evropsko likovno avantgardo kot spodbuda, če ne kar kot odrešitev, ko se je osvobajala šablon evropske likovne umetnosti. Francoski strokovnjak Jean Laude, ki je razstavo pripravil, je ob reprodukcije del Emila Noldeja, Picassa, Braqua, Modiglianija, Légerja in še koga postavil fotografije črnskih kipcev — mnogi od njih so bili v zasebni lasti navedenih umetnikov — in tako zasledoval sprva izjemno močan in opazen, nato pa zmerom bolj pregneten vpliv, ki so ga imele afriške umetnosti na osrednje prevratneže v upodabljalnih umetnostih zgodnjega dvajsetega stoletja. — Prav raznolika je bila razstava, ki je z blizu 200 platni in skulpturami omogočala pogled v sodobno likovno umetnost afriških držav in črnskih skupnosti. Na njej se je pokazala izredna raznovrstnost stremeljenj in razumevanj likovnega izraza: od čistih abstrakcij, ki niso vezane na barvo polti in zgodovinski trenutek, do idiličnih, včasih realističnih, drugič pa kar v maniri evropske naive upodobljenih prikazov nekdanjega življenja črncev . . . vmes pa seveda še dolga vrsta rešitev — od političnih karikatur in na boj pozivajočih plakatov do platen, ki ne morejo zatajiti vplivov evropskih šol in gibanj . . . tudi takšnih, ki so se, kot smo videli na prejšnji razstavi, oplajala prav pri črnski kulturni dediščini.

ČRNO NA BELEM

Na razstavi knjig afriških in črnskih piscev se je dalo presoditi, kolikšen delež imajo pri tej dejavnosti razmeroma mlade založbe v Afriki, in ugotoviti, da na tem področju še zmerom izrazito prevladujejo tuji založniki oziroma njihove podružnice na črni celini, kar pomeni, da mora večji del leposlovnih izdelkov črnskih avtorjev, ki pišejo v angleščini oziroma francoščini, skoz roke evropskih urednikov in skoz kolesje evropskih založniških hiš. Na probleme, ki v zvezi s tem nastajajo, so pisci, ki so se zbrali na festivalu, opozorili v posebni izjavi in v njej navedli, da terja tak položaj od njih pri-

enačevanje belemu estetskemu okusu ali pa jih napeljuje k ceneni eksotiki, ki jo od njih zahtevajo evropski založniki. Opozorili so še na vprašanji avtorskih pravic in distribucije, za kateri sodijo, da ju pri evropskih založniških hišah ne razrešujejo v njihovo korist. Med knjigami pa je bilo opaziti tudi izdaje, ki so natisnjene v jezikih številčno močnih afriških plemen z bogatejšo tradicijo in v katerih so objavljeni tako zapisi ustne literature kot delca, večidel pesniška, ki nastajajo današnji čas. Med državami črne Afrike, ki kažejo največ naklonjenosti tovrstnemu početju, je treba omeniti Nigerijo, Kongo, Zaire in Somalijo.

Zanimivo se zdi navesti daljši odlomek iz poročila, ki ga je na znanstvenem posvetovanju pripravila delovna skupina za črnsko civilizacijo in kulturo v zvezi z nerazčiščenimi pojmi o tem, po čem je neki avtor *črnski pisec* in kako je mogoče razločiti »afrištvo« v leposlovju:

Kritiki so skušali opredeliti sodobno literaturo z ozirom na jezik, ki ga uporablja, na obravnavane teme ter psihologijo avtorjev in značajev, ki jih upodabljajo. Tem značilnostim je treba dodati še narodnost, ki je očitno edina nespremenljiva, s katero je določena sleherná nacionalna književnost. Potemtakem je prav, če rečemo, da je afriška literatura tista, ki jo ustvarjajo Afričani, ne oziraje se na jezik ali na obravnavano témo.

Narodnost črnskega pisatelja opredeljujemo v smislu pripadnosti. Črnski pisatelj organsko in fizično pripada izvirnemu črnskemu okolju, pa naj se znajde kjerkoli na svetu. Temu okolju se ne more iztrgati niti se ne more izogniti njegovemu vplivu in ga zato nujno izpričuje skoz svoj umetniški jezik.

Poleg narodnosti je za opredelitev pojma »afrištvo« pomembnih pet sestavin:

- 1) *Pisec mora biti Afričan; uporabljati mora*
- 2) *tradicionalne teme iz ljudskega izročila,*
- 3) *afriške simbole,*
- 4) *jezikovne izraze iz afriškega sveta podob,*
- 5) *podobe iz lastnega, neposrednega okolja.*

Z drugimi besedami: afriški pisec mora uporabljati tradicionalno afriško literarno gradivo, se pravi, mite, legende, pripovedke, pregovore ali zagovore in druga izrazna sredstva, značilna za afriške jezike.

Tej zasnovi, ki temelji na snovnih prvinah »afrištva«, stoji nasproti druga, globalnejša zasnova »afrištva«, ki se skuša izogniti razpravam okrog piščeve narodnosti. Afriška literatura se predstavlja v treh oblikah: ustna literatura, literatura, pisana v afriških jezikih, in literatura, pisana v evropskih jezikih. Slednjo imenujemo afriško iz več razlogov: nastajati je začela po drugi svetovni vojni kot odziv na kolonializem, ki so ga doživljali Afričani; ustvarjajo jo pisci, ki so razgledani po evropskih in ameriški književnosti in ki so za svoje pisanje sprejeli oblike teh književnosti; začrtuje se na stilističnih tradicijah in posebnostih sodobnih evropskih književnosti. Največ kritike na njen račun je bilo izrečene zato, ker uporablja evropske, se pravi, tuje jezike. Toda katere so posebne značilnosti te sodobne afriške književnosti? Ideje panafrikanizma, afriške osebnosti ali črnstva imajo izrazito politični in ideološki prizven in so zato zamejevale obzorje afriške literarne domišljije.

Zato predlagamo novo oznako pojma »afrištvo«: to je potrjevanje osebnosti, samostojnosti in bogastva afriškega načina življenja v svetovnem leposlovnem prostoru. Svetu prikazuje kulturne poteze, ki so skupne vsem afriškim ljudstvom. Afrištvo je sprejelo tuje jezike in jim pridalo značilno občutljivost Afričanov, ki se kaže v delih afriških pisateljev. Afriški umetniki govorijo človeku in človeštvu z jezikom, podobami, témami in tehnikami, ki pripadajo Afriki. Afriška književnost je tako prestopila meje afriškega vesolja in se zazrla v človekovo usodo nasploh.

Samemu leposlovju je bilo na festivalu odmerjeno najmanj prostora. Dopoltdanski recitali poezije so bili sestavljeni dovolj naključno in tako niso mogli dati veljavnejše predstave o tem, kaj se ta trenutke dogaja s črnsko poezijo, pisano v evropskih jezikih. Splošni in zato površni vtis, ki se opira še na prebiranje nekaterih zbirk mlajših črnskih poetov, pa pravi, da je ta poezija dosti manj izrazita, kot je bila v letih prvega razmaha, saj vse preveč avtorjev obnavlja znane in obrabljene teme črnškega prebujanja vse premalo iznajdljivo in povedno. S tem v zvezi je zgovoren tudi podatek, da ob letošnjem festivalu — za razliko od tistega v Dakaru pred enajstimi leti — ni izšel zbornik, ki bi predstavil sodobno črnsko poezijo. Med pisci proze — omejujemo se le na tiste, ki ustvarjajo v francoščini — pa se razmeroma znanim imenom Ferdinanda Oyona, Camara Laye, Sembèna Ousmana, Monga Betija v zadnjih letih opazno pridružujejo še Šejk Hamidou Kane (Senegal), Henri Lopez, Guy Menga (oba iz Konga), Francis Bebey (Kamerun) in Yambo Ouloguem (Mali).

MED BESEDAMI IN DEJANJI

Znanstveno posvetovanje, ki naj bi bilo najmanj afirmativno in najbolj delovno področje festivala, je potekalo pod naslovom Črna civilizacija in izobraževanje. Téma je bila nadvse aktualna, saj je prav vprašanje vzgoje in izobraževanja v črnskih državah najbolj pereče, ko želijo oblikovati nov, ustrežnejši tip črnškega intelektualca. Posvetovanje je bilo razdeljeno na deset podtem in je potekalo v petih delovnih skupinah. Črno civilizacijo so obravnavali s stališča umetnosti, filozofije, leposlovja, afriških jezikov, zgodovinske zavesti, pedagogije, znanosti, oblastvenih aparatov in množičnih občil. Mnogi referati so se omejevali na zgodovinski prikaz posameznih problemskih sklopov, drugi govorniki so skušali skoz svoja poročila uveljaviti nekatera znana, med seboj nasprotujoča si stališča. Tako so predvsem senegalski razpravljalci ponavljali opredelitve pojma črnstvo, ki jih je pred več kot tridesetimi leti zapisal Léopold Senghor in ki vidijo v skupnosti duhovnih dosežkov črnega človeka samostojen in enakovreden prispevek k vesoljni civilizaciji. Združevalno moč jim pomeni barva polti, a ta moč nazven načeloma ne deluje napadalno, temveč pomirljivo: kliče k bratski skupnosti vseh ljudi dobre volje. Nasprotniki črnstva, posebej vseafrikanisti, očitajo njegovemu utemeljitelju in zagovornikom, da so svojo vlogo v razvoju črnškega prebujanja že pred časom opravili, pa tega nočejo sprevideti, še več: da iz krilatice, ki je ustrezala kot priložnostno geslo pred tridesetimi leti, ustvarjajo lažno filozofijo, ki se ne more otresti servilne navezanosti na belega človeka, hkrati pa se z idealiziranjem afriške preteklosti in z njeno

projekcijo v sedanost zapirajo v svojevrstno jalovo osamo.* Afrikanisti se zavzemajo za ustvarjalno afriško osebnost, ki se bo vedla ustrezno sodobnemu času in svojim tradicijam, uresničevala pa naj bi se skoz sleherno nacionalno oziroma plemensko kulturo posebej. Še korenitejše stališče so na posvetovanju zastopali predstavniki iz Gvineje: njim se zdi barva polti nebitnega pomena in jih zanimata le socialni položaj in razredna pripadnost, na podlagi katerih lahko zasnujejo strategijo boja v »skupni akciji z vsemi zatiranimi in izkoriščanimi tega sveta«.

Seveda si ni bilo obetati, da bo znanstveno posvetovanje na drugem svetovnem festivalu črnske in afriške kulture in umetnosti spravilo privržence teh dovolj abstraktnih teorij, ki si srdito nasprotujejo, pa imajo hkrati — tako se zdi vsaj na prvi pogled in s primerne razdalje — tudi marsikaj skupnega. Prav tako ni kazalo pričakovati, da se bo sklepni dokument, ki so ga sprejeli na posvetovanju, pritrnilno opredelil do predloga, ki ga že vrsto let ponavlja in ga je tudi na festivalu ponovil nigerijski pisatelj in dramatik Wole Soyinka: da bi namreč v vseh afriških državah uvedli isti, se pravi, celinski jezik, in sicer svahili, ki bi zamenjal angleščino in francoščino in omogočil lažje sporazumevanje in sodelovanje. V vnetem razpravljanju, ki je sledilo Soyinkovemu predlogu, se je zdela najbolj točna tista misel, ki je predlagatelju očitala, da je s tem, ko zanemarja vse druge afriške jezike in kulture, dovolj blizu etničnemu genocidu.

Del svojih posvetov so udeleženci namenjali tudi bolj praktičnim vprašanjem. Predvsem so opozarjali na hude vrzeli, ki se pokažejo, ko skušajo ugotoviti, v kolikšni meri se je črnsko samozavedanje in samopotrjevanje uresničilo v konkretnih oblikah preučevanja kulturne dediščine in kakšno mesto zavzema v izobraževalnih postopkih. Odlomek iz sklepnega dokumenta, ki ga navajamo, kritično opredeljuje trenutno stanje:

Bilo je sicer nekaj zadržkov glede oznake črne civilizacije in črnega sveta v njunem razmerju do afriške celine, saj so nekateri vztrajali na novosti celine brez razločkov med črno in arabsko Afriko in drugi poudarjali samosvojost črne Afrike, njenih civilizacij in njenih podaljškov v diaspori, ter glede dejanske obstojnosti črnega sveta, ki ima korenine v Afriki, a se širi čez meje celine — zato pa je bilo doseženo popolno soglasje o tem, da je za naša ljudstva nujna popolna kulturna osvoboditev, popolno obvladovanje naše kulturne dediščine in enotnost mišljenj o sredstvih, s katerimi naj se ta dediščina obogati in z vzgojo in izobraževanjem dejavno prenese v naš čas.

Téma kolokvija: Črna civilizacija in izobraževanje se je tako izkazala kot poziv in izziv. Poziv k srečevanju in vzajemnosti črnskih ljudstev onstran ideoloških razhajanj ter zemljepisnih in zgodovinskih razlik. Poziv, naj obvladujemo svojo dediščino, se vanjo ukoreninjamo in jo predajamo naprej. In obenem kot izziv, ki ga moramo sprejeti pred nešteti težavami, ki nam zapirajo pot. Na kolokviju se je namreč izkazalo, da ne obvladujemo svoje dediščine, saj imamo:

* Ob rimanih ali v prozi spisanih pamfletih, ki jih na predsednika sosednje države pogosto naslavlja gvinejski voditelj Sékou Touré, lahko navedemo dve obsežnejši in tehtnejši kritiki črnstva, ki sta izšli v zadnjem času: Marcien Towa — Črnstvo ali suženjstvo; E. Njoh Mouelle — Afrikanizem danes; oboje pri založbi Clé v Kamerunu.

- malo znanstvenih raziskav o različnih vidikih naše civilizacije,
- malo pregledov, iz katerih bi se dalo razbrati, kakšne so izkušnje v različnih deželah,
- malo pedagoških pripomočkov za dejavno prenašanje svoje dediščine,
- malo vzgojiteljev, ki bi bili za to prenašanje priučeni.

A izkazalo se je tudi, da so mnogi prispevki uspeli — in upamo, da dokončno — razdejati večino mitov, ki ponižujejo in črnijo naše jezike, umetnosti, načine mišljenja in verovanja, našo tehnologijo, sisteme oblasti in zgodovinske tradicije. Mnogi prispevki so ponazorili izvirnost naših kultur, svojskost našega duha . . . mnogi so dokazali, da nam naši jeziki, naše umetnosti, naše modrosti in verovanja niso dajali življenjske opore le v preteklosti, ampak da so nam pomagali do osvoboditve Afrike in da nam morajo rabiti kot odskočna deska za velik skok v prihodnost.

Udeleženci kolokvija se enoglasno strinjajo, da je treba preučiti naše jezike, naše umetnosti, književnosti, naša izročila, naše sisteme oblasti, naše načine mišljenja, vrednote naših verovanj, našo tehnologijo in ljudsko umetnost ter njihovo uporabo v sodobnem načinu življenja. Ne le, da jih je treba preučiti, spet jih je potrebno vikati v naše življenje, z njimi na novo izraziti našo samosvojost, saj bomo le tako — ko vstopamo v sodobnost — ostali mi sami.

Vprašanje, ki se zastavlja, je naslednje: kako uresničiti takšen ideal? Odgovor na to vprašanje nas postavlja pred velikanski načrt raziskav in drugih opravil, zakaj vse, ali: skoraj vse, je še treba — storiti.

Tem zagnanim, a dovolj posplošenim zahtevam dodaja sklepno poročilo, ki so ga sestavljali imenovali kar *lagoški program*, vrsto priporočil in napotkov. Zavzemajo se, da bi sleherna afriška država kar najbolj natančno popisala in v največji meri ohranila vse oblike svojega kulturnega bogastva, da bi popisali vse jezike, ki jih govorijo na afriški celini, in da bi nekateri, večji, postali uradni jeziki v posameznih državah, torej tudi jeziki, v katerih bi se šolalo in izobraževalo, da bi domači strokovnjaki na novo spisali zgodovine plemen, skupnosti, regij, da bi na novo ovrednotili pojme iz črnkega sveta predstav . . ., skratka, da bi na podlagi davnih skušenj in ob odločilni pomoči ustrezno oblikovanih kadrov odpravili sledi prienačevanja beli rasi in ohranili (ali na novo pridobili) svojo svojskost. Ob tem pa sklepno poročilo odločno poudarja, da se afriška enotnost in enotnost črnkega sveta lahko uresničujeta le ob upoštevanju in spoštovanju samosvojesti posameznih držav in ljudstev, saj enotnost ne izključuje pravice do kulturne različnosti, ampak se dogaja v dopolnjevanju.

Koliko pa je Festac 77 res uspel združiti črnke razumnike vsaj na določeni ravni skupne akcije, oziroma ali je zmozel združujoče vodilo takšne akcije izmakniti iz območja čistega mita in hkrati preseči izjavnost in neobveznost splošnih stališč — to so seveda vprašanja, ki bi se jih bilo treba lotiti z drugačnim jezikom, kot si ga je izbrala pričujoča informacija. Nekaj pa je gotovo: v svojem sprotnem dogajanju, v svojih artističnih dosežkih silnejšega ali šibkejšega dometa in v predajanju izvirne dediščine, v različnosti brez števila (pa naj se je združevala v znamenju mita ali v imenu občutene in premišljene nujnosti) je bil Festac 77 lep praznik »dajanja in sprejemanja

črnih ljudi«, ki so tudi umetnost in kulturo doumeli kot sredstvo osvobajanja, kot orožje zoper prienačevanje in kot možnost prepoznavanja in potrjevanja, ki pa se znajo prav tako radostiti ob njuni nezamenljivi, nikamor zavezani razsežnosti: nenehni ustvarjalnosti in same sebe veseli lepoti.

Aimé Césaire

(1913, Martinik)

»To je črnc, ki ravna s francoskim jezikom, kot ne zna danes ravnati noben belec. In črnc je tisti, ki nas danes pelje v neraziskano in ki sproti, kot da bi se igral, navezuje stike, katerih iskre nam pomagajo naprej. In to je črnc, ki ni samo črnc, ampak človek v celoti, in izraža vsa vprašanja, vso tesnobo, vsa upanja in vse navdušenje tega človeka in se mi vse bolj in bolj kaže kot prototip človekovega dostojanstva.«

André Breton, 1939

BARBAR

To je beseda ki me podpira

in udarja po mojih kosteh iz rumenega bakra
kjer luna v shrambi rje požira
barbarske kosti
bojazljivih zveri klatežnic laži

barbar
klenega jezika
in naši obrazi lepi kot prava razjedavska moč
zanikanja

barbar
mrličev ki krožijo v žilah zemlje
in si pridejo včasih razbijat glave ob zidovih naših ušes
in nikoli slišani kriki upora
ki se sukajo po meri in po zvenu glasbe

barbar
edinstven proizvod
barbar tapaja
barbar dvoglava bela kača
barbar jaz kača pljuvalka
kdo me iz mojega gnilega mesa budi